

Кулик В.А.¹,
Марчук В.Є.¹,
Овдієнко О.В.¹,
Градиський Ю.О.²

¹ Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

² Харківський національний
технічний університет
сільського господарства
імені Петра Василенка
E-mail: t_t_1@i.ua

ЛОГІСТИЧНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ
РУХУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

УДК 338.432:631.1

Стаття присвячена аналізу шляхів розбудови та покращення експортного потенціалу сільськогосподарської продукції України шляхом застосування логістичних принципів побудови ланцюга постачання якісної продукції органічного землеробства

Ключові слова: логістичні принципи, продукція органічного землеробства, експортний потенціал, інфраструктура

Загальна постановка проблеми та її зв'язок з науково-практичними задачами. Аграрний сектор економіки України (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17 % ВВП та близько 60 % фонду споживання населення. Проте велика частина сільськогосподарських виробництв України є збитковими, а значна частина сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, що виробляються, не відповідають світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного потенціалу країни.

В той же час в країнах ЄС та у світі в цілому стрімко поширюється органічне виробництво – цілісна система господарювання та виробництва харчових та інших продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики, що враховують збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та методів виробництва, які відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження [1].

Тому гостро постає проблема організації сучасного рентабельного виробництва продукції органічного землеробства та, що не менш значуще, побудови ефективного, дієвого та надійного логістичного ланцюга її постачань, у тому числі на експорт. Очевидно, що фундаментом для побудови такої системи має стати застосування логістичних принципів, як базисних, суттєвих напрямків здійснення діяльності.

Огляд публікацій та результати аналізу. Питання, пов'язані із налагодженням та організацією ефективного управління руху матеріального та супутніх потоків, висвітлювали в своїх працях такі вчені, як Бродецкий Г.Л., Вагнер Штефан М., Дибська В.В., ІмаїМасаакі, Крикавський Є.В., Ліндерс М., Джонсон Ф., Флінн А., Мірон Г., Сергєєв В.І., Таран С.А. Але проблематика застосування саме логістичних принципів до процесу формування товароруку матеріальних потоків продукції органічного землеробства потребує додаткового дослідження, чому і присвячена дана стаття.

В Україні активно розвивається виробництво продукції органічного землеробства. За даними дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM), Україна посідає 11-е місце в Європі за площею органічних сільгоспугідь [2]. За останні 5 років вони збільшилися на 54%. Однак за обсягом внутрішнього ринку органічних продуктів Україна займає лише 25-е місце в Європі. З кожного гектара органічних сільгоспугідь у нашій

країні на внутрішній ринок потрапляє продукції лише на € 50. «Віддача» ж європейського органічного гектара в 47 разів вище – в країнах Європи на 1 га припадає в середньому € 2345 внутрішнього «чистого» ринку. Окрім того, частка експорту саме продукції агропромислового комплексу зростає щороку (рис. 1).

Експорт продукції АПК з України в 2016-2017 роках та за I півріччя 2018 року*

* — Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій

Частка АПК в загальній експортній структурі

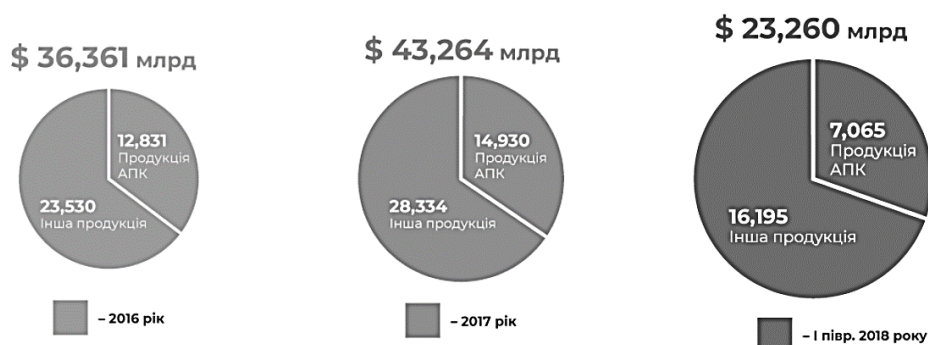

Рис. 1 – Частка АПК в загальній експортній структурі України за 2016-2018 роки
Джерело <https://agropolit.com/> - перший аграрно-політичний сайт України.

Актуальність проблеми організації ефективного переміщення, оперативної переробки та швидкої доставки продукції органічного землеробства очевидна. Наскрізне управління матеріальним потоком такої продукції створить міцний фундамент для подальшої розбудови експортного потенціалу країни.

Сучасна теорія логістики в концептуальному плані базується на методології системного аналізу та кібернетичного підходу, дослідженні операцій, економіко-математичному моделюванні. Складність і різноманіття комплексу економічних і математичних наукових дисциплін, що знаходяться на стику економіки, математики і кібернетики, зумовили формування головних принципів логістики (рис. 2), які лягли в основу запропонованої авторами систем управління ланцюгом поставки продукції органічного землеробства.

Принцип системного підходу. Проявляється в розгляді всіх елементів логістичної системи, часто різномірних, як взаємопов'язаних і взаємодіючих для досягнення єдиної мети управління. Особливість такого підходу - оптимізація функціонування не окремих елементів, а всієї логістичної системи в цілому. Виробники продукції органічного землеробства, їх постачальники та клієнти, організації, що надають транспортні та складські послуги мають розглядатися у взаємодії, як частини у відношенні до цілого.

Принцип інтегрованості. Характеризує особливість логістичної системи досягати цільових результатів на основі кількісних і якісних взаємозв'язків її складових елементів. Синергетичний ефект від взаємодії всіх ланок ланцюга поставки продукції органічного землеробства забезпечить постійне зростання рентабельності такого виду діяльності.

Принцип цілісності. Передбачає доведення керуючих, управляючих дій до всіх структурних елементів логістичної системи на основі інформаційного забезпечення досягнення цілей функціонування системи. Також зазначений принцип означає початкову оцінку логістичної системи як єдиного цілого, що складається з різномірних елементів, які взаємодіють з метою досягнення кінцевої спільної мети.

Рис. 2 – Основні методологічні принципи логістики

Принцип логістичної координації. Означає необхідність досягнення погодженої, інтегральної участі всіх ланок логістичної системи при управлінні матеріальними, інформаційними і фінансовими потоками в процесі досягнення цільової функції. Продукція органічного землеробства досить чутлива до умов та термінів зберігання та транспортування, тому вкрай важливо постійно координувати всі ланки ланцюга.

Принцип глобальної оптимізації. Полягає в необхідності узгодження локальних цілей функціонування елементів (ланок) системи для досягнення оптимуму всієї логістичної системи при оптимізації її структури або управління нею. Рух матеріального потоку ланцюгом поставки кожного окремого виду продукції варто співвідносити з рухом інших видів продукції з метою виявлення шляхів кооперації та оптимізації.

Принцип ефективності. Передбачає здатність логістичної системи при даному рівні розвитку ринкових відносин, виробничих технологій та особливостей суб'єктів цієї системи досягти принципово можливого мінімуму логістичних витрат. Продукція органічного землеробства належить до категорії ексклюзивних продуктів, тому зазвичай є дороговартісною. Тому максимальна економія на витратах на доставку дає беззаперечну конкурентну перевагу на ринку готової продукції.

Принцип сукупних витрат. Означає облік всієї сукупності витрат управління матеріальними, а також пов'язаними з ними інформаційними і фінансовими, потоками в логістичному ланцюзі. При цьому критерій мінімуму сукупних логістичних витрат є одним з основних при оптимізації логістичних систем загалом. Витрати на кожному окремому етапі доставки не завжди варто мінімізувати, адже це може призвести до втрати необхідного рівня якості продукції. Лише сукупні витрати як цільова функція прямують до мінімуму.

Принцип формування інфраструктури. Передбачає необхідність забезпечення логістичного процесу технічною, економічною, організаційною, правовою, кадровою, екологічною підсистемами. Для побудови та функціонування логістичних ланцюгів поставки продукції органічного землеробства необхідно акцентувати увагу на авіаційний транспорт, який забезпечує високу швидкість доставки. В Україні існує досить розвинена система регіональних аеропортів, багато з яких мають статус міжнародних, їх реконструкція та переобладнання в авіаційні транспортно-логістичні центри та регіональні кластери з обласними авіахабами та колоніями фідерних аеропортів і регіональних відгалужень може бути провідною стратегією розвитку авіатранспортної складової в подібній інфраструктурі.

Принцип стійкої адаптації. Логістична система повинна стійко працювати при допустимих відхиленнях параметрів і чинників зовнішнього середовища (наприклад, при

коливаннях ринкового попиту на готову продукцію, змінах умов постачання або закупівлі матеріальних ресурсів, транспортних тарифів і т.д.). При цьому логістична система повинна пристосовуватися до нових умов, змінюючи програму функціонування, параметри і критерії оптимізації. Сільське господарство залежить від погодних умов більше, ніж будь-яка інша сфера господарської діяльності. Тому так важливо вчасно та оперативно адаптуватися до умов сьогодення.

Принцип гнучкості. Дозволяє реалізувати принцип стійкої адаптації шляхом впровадження в логістичну систему механізмів, що дають можливість прогнозувати тенденції зміни стану зовнішнього економічного середовища і виробляти адекватні дії. Наприклад, аналізувати економічну, політичну та суспільну ситуацію як всередині країни, так і за її межами та проектувати завчасно нові графіку руху авіатранспорту відповідно до зміни основного вектору руху матеріального потоку.

Принцип комплексності. Передбачає здійснення контролю за виконанням завдань, які поставлені перед різними логістичними структурами безпосередніх і опосередкованих учасників руху ресурсів і продукції, що складають єдиний логістичний ланцюг, з метою координації їх дій.

Принцип надійності. Означає забезпечення безвідмовності і безпеки руху потоків, резервування комунікацій і технічних засобів для зміни при необхідності траєкторії руху потоку; широке використання сучасних технічних засобів переміщення і управління рухом; підвищення швидкості і якості надходження інформації і покращення технології її обробки. Враховуючи короткі терміни придатності продукції органічного землеробства актуальним є питання використання електронного документообороту.

Принцип конкретності. Означає чітке визначення кінцевого результату як цілі переміщення потоку відповідно до технічних, економічних та інших вимог, які забезпечують рух з найменшими витратами всіх видів ресурсів.

Принцип конструктивності. Передбачає забезпечення диспетчеризації потоку, а також оперативного коригування його руху і ретельне виявлення деталей всіх операцій виробничо-збутової діяльності з метою безперервного відстеження переміщення і зміни кожного об'єкту потоку.

Принцип превентивності. Забезпечує націленість логістичного управління, головним чином, на запобігання відхиленням, диспропорцій, а не лише на пошук шляхів можливого усунення їх негативних наслідків.

Принцип загального управління якістю. Вимагає забезпечення надійності функціонування і високої якості роботи кожного елементу логістичної системи для забезпечення загальної якості товарів і послуг, що поставляються кінцевим споживачам. Однією із можливих логістичних концепцій, що забезпечують необхідний рівень якості продукції, є «Гембакайдзен», що в перекладі з японської означає неперервне вдосконалення там, де реально створюється продукція та надаються послуги. Цей підхід використовує три основні напрямки впровадження системи. По-перше, підтримування порядку – обов'язковий елемент ефективного управління. Завдяки зразковому порядку співробітники набувають і розвивають навички самодисципліни, без котрих вони не здатні створити продукцію або надати послугу високої якості. По-друге, усунення «муда», що з японської означає «втрати». Будь-які дії, що не додають додаткової цінності продукції чи послугі, – це «муда». Працівники, перебуваючи на робочому місці («Гемба»), додають або не додають цінності. Усунення «муда» - найбільш рентабельний спосіб збільшення продуктивності праці та зменшення виробничих витрат, особливо якщо мова йде про продукцію органічного землеробства. Такі невеликі покращення багатьох процесів поступово накопичуються і, зрештою, призводять до суттєвого підвищення якості, скорочення витрат і зростання продуктивності праці. Поширення такого підходу на всі дії управління, особливо на вищих рівнях, поступово створює умови для «точно в строк».

Третє основне правило – стандартизація. Стандарти – кращий спосіб виконати роботу. Дотримання стандартів – гарантований шлях, який забезпечує якість кожної операції та виключає брак. Практика показує, що застосування методів «Гембакайдзен» скорочує долю бракованої продукції на 50%, а стандартизація додатково зменшує її на 50% від попереднього результату. Всі вище зазначені принципи логістики органічно продовжують, доповнюють та забезпечують дотримання головних принципів органічного сільського господарства, які служать для спонукання органічного руху у всій його різноманітності. Органічне сільське господарство ґрунтується на: принципі здоров'я, принципі екології, принципі справедливості та принципі турботи.

Висновки. Впровадження програми розбудови та розвитку органічного виробництва в Україні є доцільним з точки зору необхідності відтворення родючості ґрунтів та збереження навколишнього середовища, розвитку сільських територій та підйому рівня життя сільського населення, підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва, забезпечення споживчого ринку здоровою якісною продукцією. Застосування ж логістичних принципів при побудові ланцюгів постачання дає змогу найефективніше реалізувати поставлені завдання, зміцнити експортний потенціал держави та поліпшити імідж України як виробника та експортера високоякісної здорової органічної продукції.

Література:

1. Федерація органічного руху України. Електронний ресурс. Точка доступу <http://organic.com.ua>
2. Research Institute of Organic Agriculture FiBL. Електронний ресурс. Точка доступу: <https://www.fibl.org/de/startseite.html>
3. Бауерсокс Дж. Логистика. Интегрированная цепь поставок. – Олимп-Бизнес, 2005. – 640 с.
4. Вагнер Штефан М. Управление поставщиками. - КИА центр, 2007. – 128 с.
5. Дыбская В.В. Логистика складирования для практиков. – Изд-во: Альфа-Пресс, 2005. – 208 с.

Summary

V. Kulyk, V. Marchuk, O. Ovdienko, Y. Gradysky Logistic principles of cultural organic landscape movement organization

The article is devoted to the analysis of ways to build and improve the export potential of agricultural products in Ukraine by applying the logistic principles of construction of a supply chain for quality agricultural products.

Keywords: *logistic principles, products of organic agriculture, export potential, infrastructure*

References

1. Federatsiya orhanichnoho rukhu Ukrayiny. Elektronniy resurs. Tochka dostupa: <http://organic.com.ua>
2. Research Institute of Organic Agriculture FiBL. Elektronniy resurs. Tochka dostupa: <https://www.fibl.org/de/startseite.html>
3. Bauyersoks Dzh. Logistika. Integrirovannaya tsep postavok. – Olimp-Biznes, 2005. – 640 s.
4. Vagner Shtefan M. Upravleniye postavshchikami. - KIA tsentr, 2007. – 128 s.
5. Dybskaya V.V. Logistika skladirovaniya dlya praktikov. – Izd-vo: Alfa-Press, – 2005. – 208 s.